

YAZEL DEDEOĞLU | İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı

İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı. Aykut Alper Yılmaz. Albaraka Yayınları, 2022, 338 s. ISBN: 9786257312677

YAZEL DEDEOĞLU

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi, 1.Dönem Mezun Öğrenci.
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara,
Faculty of Divinity, 1st Term Graduate Student.
Ankara, Turkey

Türü: Kitap Değerlendirmesi
ORCID 0009-0008-8573-0454
yazeldedeoglu@gmail.com

Geliş Tarihi: 10 Nisan 2023 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2023

Atıf/Citation: Dedeoğlu, Y. (2023). "İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı. Aykut Alper Yılmaz. Albaraka Yayınları, 2022, 338 s. ISBN: 9786257312677".
Genç Atebe Dergisi 4, 49-53

Özet

İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı kitabı insanoğlunun nasıl bir varlık olduğunu incelemektedir. Ruhun maddi bir varlık mı yoksa gayri-maddi bir varlık mı olduğu tartışması ise bu kitabın ana konusudur. Teistik dinlerin etkisi ile ruh uzun yıllar boyunca gayri-maddi bir varlık olarak değerlendirilmiştir. Ruhun maddesel bir varlık olabileceğine dair tartışmalar ise 20. Yüzyıldan itibaren yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Kitabın isminden de anlaşılacağı üzere yazarın savunduğu tez ruhun maddesel bir varlık olma ihtimalidir. Savunulan tezde materyalizm ve düalizmin savunuları çeşitli bakış açılarından ele alınarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnsan, Ruh, Maddi, Gayri Maddi, Materyalizm, Düalizm.

Abstract

What is Human? The book The Possibility of Theistic Materialism examines what kind of being human beings are. The debate about whether the soul is a material or non-material entity is the main subject of this book. Under the influence of theistic religions, the soul has been considered an intangible entity for many years. Discussions about whether the soul can be a material entity have become widespread since the 20th century. As can be understood from the name of the book, the thesis defended by the author is the possibility of the soul being a material entity. In the defended thesis, the defenses of materialism and dualism are examined from various perspectives.

Keywords: Human, Soul, Material, Immaterialism, Materialism, Dualism.

YAZEL DEDEOĞLU | İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı

Aykut Alper Yılmaz tarafından kaleme alınan *İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı* isimli eser, yazarın doktora tezidir. Eser; ruhun özünü, ruh-beden ilişkisini düalizm ve materyalizm çerçevesinde incelemektedir. Ruhun maddesel bir şey mi yoksa gayri-maddi bir şey mi olduğu tartışması ile materyalizmin imkânını araştırmak ise eserin ana konusudur.

Eser; önsöz, giriş, sonsöz, kaynakça ve dizin bölümleri hariç iki ana bölüm, dokuz başlık ve çeşitli alt başlıklardan oluşmaktadır. Başlıklar içerisindeki farklı konular ruh kavramını her yönden incelemeyi ve ruhun yapısı hakkında bir çıkarım yapmayı hedeflemektedir.

Kitabın ilk bölümü olan “Maddi Bir Varlık Olarak İnsan” benliğin, insanın, düşünme yetisinin, insanı değerli kılan özelliklerin incelendiği kısımdır. Bölümün içerisindeki ilk başlık oldukça ilgi çekicidir. “Ne var ne yok?” adındaki bu başlık eserin sorular üzerinden ilerleyecek olduğunu gösteren bir ipucudur. Bu başlığın ilk sorusu ise “İnsan var mı yok mu?” olarak ele alınabilir. İnsanoğlunun var olduğu kabulü üzerine kitabın incelemeyi hedeflediği başka bir soru ise “Biz maddi varlıklar mıyız?” sorusudur. Yazara göre günümüzde gayri-maddi varlıkların olabileceğini mümkün görmek “bilim karşıtlığı” olarak nitelendirilmektedir.¹ Ancak gayri-maddi varlıkların (tanrı, melek, şeytan vb.) var olduğuna inanılabilir kabul edilmektedir. Peki insan bu varlıklardan biri midir? Öyle ise neden gayri-maddi bir varlık olarak tasvir edilmektedir? Bu soruların cevapları bir sonraki başlıkta verilmiştir. “Materyalizmin Getirdiği Endişeler” başlığında; insanın, ruh gibi gayri-maddi bir oluşuma sahip olmazsa insani değerini yitireceği, maddenin kavramsal olarak Tanrı’dan uzaklaşacağı, madde vurgusu arttıkça ilahi vurgunun azalacağı, insanın ilahi parçası olmazsa Tanrı-insan iletişiminin imkânsızlaşacağı vb. endişeler insanın düalist bir yapıya sahip olduğu görüşünü desteklemektedir.²

Yazar, bölümün içerdiği diğer bir başlık olan “Materyalizm ve İndirgemecilik” yazısında ise maddesel varlıkların “ruhsuz” olarak tanımlanan önemsiz oluşumlar olması sorununu ele almaktadır. Ancak bu sorun sadece materyalizmin bir kolu olan indirgemeci materyalizmi ilgilendirmektedir ve materyalizmin tamamını kapsamamaktadır. Bu bağlamda madde düşünülebilir mi sorusu gündeme gelmektedir. “Madde Düşünebilir mi? Yoksa Bilinç Düalizm mi Gerektirir?” başlığı bahsi geçen soruyu cevaplamak üzere oluşturulmuştur. Kitabın ilerleyen bölümlerinde yazar düşünce kabiliyetinin yapısını araştırmaktadır. “Maddesel bir şey düşünülebilir mi?” ve “düalizm düşünceyi rasyonel argümanlarla açıklayabilir mi?” soruları ön plana çıkmaktadır. Kitabın savunduğu iddiaya göre insanın maddesel olduğu kabul edilirse yeni bir soru gündeme gelmektedir. “Maddesel olduğumuzu nasıl biliriz?” yazar ilk olarak insanın maddi olduğu yönündeki argümanlara daha sonra düalizmin çözüm bulamadığı sorunlara bakarak bahsi geçen sorunun cevabını vermeye çalışmıştır. İlk olarak “etkileşim problemini” ele alacak olursak burada yazar; “ruh bedene etki edebilir mi, ruhlar âlemi ile maddi âlem arasında nasıl bir etkileşim vardır?” gibi sorularla düalizmin sorgulanmasını sağlayan görüşten bahsetmiştir. Düalizmin bazı savunucuları Tanrı’nın kâdir-i mutlak olma özelliğini devreye sokarak bahsi geçen soruları cevaplamaya çalışmaktadır. Düalizmin fikirlerini sıkıntıya sokan ikinci konu “eşleşme problemi” altında incelenmektedir. Ruhun bir hareket ettirici olduğu kabul edildiği varsayıldığında akla birkaç soru gelmektedir. Bir ruh neden sadece bir bedene tâbidir? Ya da beden ruhun hapisanesi midir? Düalistlerin bu sorulara cevaplarından birincisi Leibniz’in “ön-ayarlı ahenk” teorisidir.³ İkinci

¹ Aykut Alper Yılmaz, *İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı*, (İstanbul: Albaraka Yayınları, 2022), 50.

² Yılmaz, *İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı*, 52-54.

³ Yılmaz, *İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı*, 101.

YAZEL DEDEOĞLU | İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı

cevap ise “okazyonalizm ve ilahi mutabakat” teorisidir. Sonuç olarak düalistler sorunları Tanrı’nın kudreti ile çözmektedirler ancak bu bölümde materyalizmin daha kabul edilebilir cevaplar verdiği kabul edilmektedir.

“Nörobilim ve Düalizm: Nörolojik ve Psikolojik Vakalar Materyalizmi Destekliyor mu?” başlığı düalizmin popülerliğine ket vuran bazı problemleri içermektedir. Bu problemlerin birçoğu zihin ve beden bağının kopması nedeni ile oluşan hastalıklardır. Bu hastalıklara dair bazı örnekler şu şekildedir: Körgörü (sağ veya sol gözde oluşan kısmi görme kusurunu tamamen görememe sanma durumu), Anton Sendromu (görme kusurunu fark etmeme durumu), Anosognozi (kısmi veya tamamen felçli olduğunu fark etmeme durumu), ihmal hastaları (sağ pariyetal lobda oluşan hasar nedeniyle kişinin sol tarafına dair bütün algısını ve bilgisini kaybetmesi durumu) gibi. Bahsi geçen problemlerden bir diğeri ise karakter sorunudur. “Genetik ve Ruh: Genler Ruhun Karakterini Belirler mi?” başlığı altında genlerin maddesel olduğu ve ruh maddesel değilse genler ve ruhların nasıl ortak noktada buluşmuş olabileceği meselesi incelenmektedir. Düalizm ruh-beden arasında iki yönlü bir etkileşim olduğunu savunsa da bu sorunu açıklamada yetersiz kalmaktadır.

“Ruhun Evrimi Problemi” başlığı evrim teorisi kabul edildiğinde ruhların bu teorinin neresinde yer alacağı sorununu ele almaktadır. Bazı düalistler evrim teorisi kabul edildiğinde ruhların istisna olduğunu bazıları ise bir çelişki olmadığını savunmaktadır. Yapılan savunulara rağmen ruhun evrimi konusu tam olarak çözüme ulaşmamıştır. “Basit Ruhlar Gelişebilir mi?” ve “Atina’nın Kudüs’te işi ne?” başlıklarının içinde barındırdığı sorular ruh evrim ilişkisindeki problemin çözülmediğinin kanıtı niteliğindedir.

Yılmaz, “Nesne ve İnsan: Biz Ne Tür Bir Maddi Varlığız?” başlıklı bölümde kitabın başında sorduğu “Biz neyiz?” “Biz ne tür varlıklarız?”⁴ sorularının maddesel yöndeki cevaplarını aramaktadır. Bu bölümde ilk olarak ele alacağımız “Materyalist Düalizm veya Materyalist Ruhçuluk” başlığı “evren yalnızca atomik parçacıkların bir dağılımından ibaret olsaydı ve biz bu parçacıklardan yalnızca biri olsaydık nasıl olurdu?”⁵ sorusu üzerinden ilerlemektedir. Kelamcılar tarafından kabul edilen ruhun atomik bir yapısı olduğu görüşü bu sorunun cevabı niteliğindedir. Ruhun atomlardan daha zayıf bir maddesel yapıya sahip olduğunu savunan bu görüş kısaca şöyle ifade edilebilir. Ruhun tek başına hâli “küçük cism-i latîf”, tüm vücuda yayılmış hâli ise “büyük cism-i latîf”dir.⁶ Buna göre insan bedensel bir varlıktır. Bazı düşünürler ise bedenden ayrı bir tözün varlığını kabul etmektedir; ancak bu tözün maddesel olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Zira tözün gayri-maddi olduğunu kanıtlayan yeterli bir argüman bulunmamaktadır.

Bölümün ikinci büyük başlığı ise “Terkip: İnsan Bedenden Oluşur Ama Bedenden Fazlasıdır” başlığıdır. Burada terkinin insan bedeninde nasıl ilerleyebileceğini ele almaktadır. Yazar terkip görüşünün daha iyi anlaşılmasını sağlamak adına öncelikle görüşün iddiası olan “maddesel şeylerin” ne olduğu konusuna değinmektedir. Terkip görüşünün ne olduğuna gelindiğinde ise “standart açıklama” olarak da adlandırılan bu görüş maddeselleştirme uygulamasıdır. “Terkip görüşü bağlamında insan ve kişi” başlığı kişinin ne olduğuna dair getirilen yorumları içermektedir. “Kişi” den bahsedildiğinde Baker’in görüşleri oldukça önemlidir: “Birinci-şahıs perspektifi” ve “ilkel birinci-şahıs perspektifi”

⁴ Yılmaz, *İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı*, 138.

⁵ Yılmaz, *İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı*, 139.

⁶ Yılmaz, *İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı*, 141.

YAZEL DEDEOĞLU | İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı

yani “kendini kendin olarak bilme” ve “kendini başkalarından ayırt etme” yetisi.⁷ Bu görüşün önemli noktası BŞP’nin (birinci-şahıs perspektifi) insana özgü olmasıdır.

Bölümün “Biyolojik Bir Varlık Olarak İnsan: Animalizm Kısıtlı ya da İlimli Terkip Anlayışı” adlı başlığı “Theseus’un gemisi” argümanı üzerinde özdeşlik sorununu ele almaktadır. “Bileşik Nesnelere, Organizmacılık ve Animalizm” bahsi geçen tartışmanın ilk alt başlığıdır. Animalizm kişinin canlı bir oluşuma özdeş olduğunu savunurken, organizmacılık canlı olmayı birleşik bir varlık olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlar birçok soruyu da beraberinde getirmektedir. Bahsi geçen sorular “özel terkip sorusu” olarak adlandırılmaktadır. Van Inwagen’e ait bu görüş neticesinde bileşik nesnelere reddedilmektedir. “Beyin nakli” örneği bileşikliğin karmaşıklığını açıklayabilmektedir. Peki insanı insan yapan beyin midir bedeni mi? Bu sorunun cevabı karışıktır. Zira kişisel özdeşliğin beyin ile sağlanması, sorunun cevabının insanın beyinden ibaret olduğu sonucunu sağlamaz. Bununla alakalı verilebilecek en çarpıcı örneklerden biri, bir bedende iki beyne sahip olan siyam ikizleridir. İkizler tek bedene sahip olmalarından ötürü tek bir kişi olarak mı tarihe geçmelidirler?

“Belirimci Animalizm: İnsan Bilinç Üreten Canlıdır” başlığı altında ise; belirim kavramı, belirimci animalizm, kişi nedir? ve bu görüşlere yöneltilen eleştiriler ele alınmıştır. Belirim kavramı evreni anlama üzerine inşa edilmiştir. Bu kavrama göre evreni anlamak için fizik tek başına yeterli değildir ve zihinsel ilimlerin yardımına ihtiyaç vardır. “Belirimci animalizm” ise “canlılar maddelerin birleşmesi ile meydana gelir” görüşünün genişletilmesi gerektiğini savunmaktadır. Zira bir canlılığın evrende *indirgenemez* bir rolü olmalıdır. Belirimci animalizm’e göre “kişi nedir?” sorusuna şu şekilde cevap verilebilir: Sonuç itibarıyla animalistler, kişiyi maddelerin birleşmesi ile meydana gelen ve *nedenli* bir varlık olarak tanımlamaktadırlar.

“Hilomorfizm: İnsan Biçimindeki Varlıklarız” başlığı altında hilomorfizm düşüncesi ele alınmaktadır. Hilomorfizm, iki ayrı varlığın bir araya gelerek yeni bir oluşum meydana getirdiğini savunmaktadır. Yani evrende var olan her varlık, herhangi iki varlığın bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Hilomorfizmi belirimcilikten ayıran nokta, yapıların bir organizasyon tarafından meydana gelmemesidir. Hilomorfistler için zihin-beden ayrımı yapmak zorunlu bir şart değildir. Zihin ve beden bir bütün olarak kabul edilebilmektedir. Jaworski bu bütünselliği “zihnin bedenlenmesi” veya “bedenlenmiş zihin” olarak adlandırmaktadır.⁸ Bilincin yapısal olduğunu savunan hilomorfizm, bilincin karmaşık yapısını açıklamamanın zorluğu problemi ile karşılaştığında birçok hilomorfist bu problemin varlığını reddetmekte ve “o olmak nasıl bir şeydir?”⁹ sorusunun gerçekte var olmadığını savunmaktadır. Lakin belli sebeplerden dolayı bedenini kullanamayan insanlar bilinçlerini aktif şekilde kullanabilirlerse ne olur? Hilomorfizm bu soruna nasıl cevap verecektir? Ya da kişi ölünce kişiliğini kaybedecek midir? Bu gibi sorular güncelliğini hâlâ korumaya devam etmektedir.

“Yeniden Dirilirsek Aynı Kişi Olabilir miyiz? Öte Yaşamın İmkânı” yazısı ise yukarıda sorulan son soruyu incelemek adına oluşturulmuştur. Bazı filozoflar yeniden yaratılma gerçeği ise yaratılan kişinin aynı kişi olmayacağını, bazıları ise sahip olunan töz sayesinde aynı kişi olabileceğini savunmaktadır. Gazzâlî yeniden yaratılmanın iki şekilde gerçekleşebileceğinden bahsetmektedir:

⁷ Yılmaz, *İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı*, 163.

⁸ Yılmaz, *İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı*, 247.

⁹ Yılmaz, *İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı*, 249.

YAZEL DEDEOĞLU | İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı

- 1) Tamamen yok edip sonra tekrar yaratma.
- 2) Tözü koruyup daha sonra bir bedene yerleştirme.¹⁰

John Hick ise yeniden yaratılmayı savunur. Yani Tanrı bir insanı yok ettikten sonra tekrar var edebilir. Bu görüşe “kopya teorisi” denmektedir.¹¹ Teist-materyalistlere göre bu durumu açıklamak oldukça zordur. Bedenin veya bedenın parçalarının yeniden yaratılma için muhafaza edilmesi gerektiğini savunma şu an için en makul teist-materyalist açıklamadır. Lakin çoğu teistin aklına şöyle bir soru gelmektedir. Örneğin “beni 1999 yılında Yazel olarak yaratan Tanrı neden aynı şeyi ben öldükten sonra da yapmasın?”

İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı kitabının asıl gayesi, insanın ne tür bir varlık olduğunu anlamaktır. Yılmaz’a göre insanın yapısı 20. yy.’a kadar düalizm ile açıklanmaktadır, ancak son zamanlarda düalizmin sunduğu cevapların yetersiz kalması üzerine materyalizm ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda materyalizmin ilerlemesi ve sunduğu cevapların günümüz için daha makul görünmesi eserde savunulan düşüncelerden biridir. Yılmaz, bu eserinde materyalizmin imkânını farklı alanlara değinerek açıklamaya çalışmaktadır. Materyalizm savunulurken düalizm görüşlerine yer verilmiş olmasının neticesinde kitabın tek yönlü olmadığı görülecektir. Aynı zamanda kitapta materyalizmin açıklayamadığı mevzular da ele alınmaktadır. Örneğin teist-materyalistlerin ölüm sonrasına cevap verirken zorlanması akla gelen ilk yetersizliktir. Yazar eserini ele alırken objektif davranarak teistik materyalizmin imkân dahilinde olup olmadığını değerlendirmiştir. Eser felsefeye ait bir konuyu işlediği için oldukça fazla soruya değinmekte ve soruları makul bir şekilde cevaplamaya çalışmaktadır. Bahsi geçen sorular genellikle ruhun (tözün) nasıl bir yapıya sahip olduğunu anlamaya yöneliktir. Ruhun maddi mi yoksa gayri-maddi mi olduğu sorusu tam ve kesin argümanlarla kanıtlanmış değildir; günümüzde hâlâ felsefeciler tarafından tartışılan bu konu yakın zamanda büyük bir bilimsel kesinlik kazanmadığı sürece tartışılmaya devam edecektir.

Kaynakça

Yılmaz, A. A. *İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı*. İstanbul: Albaraka Yayınları, 2022.

¹⁰ Yılmaz, *İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı*, 283.

¹¹ Yılmaz, *İnsan Nedir? Teistik Materyalizmin İmkânı*, 286.